

Munich Personal RePEc Archive

The politics of taxation in Ukraine during the new economic policy and industrialization

Tamilina, Larysa

Independent Research

1 January 2014

Online at <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/96497/>

MPRA Paper No. 96497, posted 13 Oct 2019 15:52 UTC

На правах рукопису

ТАМІЛІНА ЛАРИСА ВОЛОДИМИРІВНА

Податкова політика періоду непу та індустріалізації

**The politics of taxation in Ukraine during the new economic policy and
industrialization**

2014

В період 1920-х років відбувається відродження теорії податків і в той же час суттєва деформація традиційних поглядів відносно їх суті та значення. Публікації по теорії оподаткування періоду непу та індустріалізації в повній мірі відображали політичні та соціально-економічні події цих років та були сконцентровані, головним чином, на висвітленні ролі та значення податкового механізму при переході до соціалістичного устрою.

На початку 20-х років ще не простежувалась різка різниця між податковими системами ринкового та соціалістичного типу. Проте, вже з середини десятиріччя з'явилась тенденція до поступового переходу функції аналізу податків та податкової політики від науковців до державних та партійних діячів, та, в свою чергу, до політизації науки.

Огляд праць наукового характеру з оподаткування 1920-х років дає підстави виділяти дві тенденції поглядів. Державні та партійні діячі Н. Брюханов, Ю. Ларін, Є. Преображенський, О. Риков, Г. Пятаков, А. Смірнов обмежувались фіскальною функцією податків та їх розглядом як основного джерела доходів держави. Значна роль в регулюванні економічних процесів, згідно з їх поглядами, належала державному бюджету. Податковий механізм, звідси, виступав нічим іншим, як засобом забезпечення держави коштами, що були їй необхідні для фінансування своїх функцій. Характер поглядів цієї групи представників, можливо пояснити тим, що в своїй більшості вони виступали прибічниками адміністративних принципів регулювання економіки. Підвищення ролі держави та збільшення її функцій вимагали, безумовно, збільшення її доходів, тому посилення оподаткування вважалося доцільним та правомірним заходом. Характерною рисою їх поглядів стало також вороже відношення до приватного сектору, а, звідси, й необхідність

збільшення податкового навантаження на економіку, без урахування особливостей впливу податків на протікання соціально-економічних процесів.

Поряд з цими поглядами існували також ті, що були спрямовані на доказ ефективності ринкових відносин. Серед представників ринкового напрямку виділяли П.Гензеля, М.Соколова, П.Мікеладзе, О.Гордєєва, П.Кутлера. Головною рисою в їх працях є приділення уваги аналізу впливу оподаткування на становлення ринкових відносин. Поряд з цим потрібно виділити праці І.Соболева, П.Фоміна, Д.Кузовкова, Н.Любімова. О.Бекаревича, які зробили спробу проаналізувати оподаткування та виявити недоліки діючої системи, вказуючи на переобтяженість промисловості податками, складність обкладання, невідповідність існуючої системи оподаткування загальним умовам господарювання того періоду.

На кінець 20х років марксизм стає домінуючим вченням. К. Маркс та Ф. Енгельс, однак, не розглядали оподаткування відокремлено, внаслідок чого, не існувало їх спеціальних робіт щодо природи та ролі податків. Їх ідеї відносно оподаткування знайшли відображення в працях “Капітал”, “Критика політичної економії” та в чисельних статтях, присвячених дослідженню державних фінансів середини ХІХ ст..

Основні ідеї марксистських поглядів, що лягли в основу теорії податків періоду запровадження та закріплення адміністративних принципів управління економічними процесами, зводились до наступного [1, с. 8]:

- ◆ Податки виступають тягарем для працюючих, засобом додаткової експлуатації;
- ◆ Надання переваги прямим податкам, перш за все прибутковому податку;
- ◆ Запровадження класового підходу до оподаткування шляхом введення прогресивної шкали ставок податків;

- ◆ Критика непрямих податків як найбільш важкої форми обкладання населення.

Теорія оподаткування фактично не розвивалась на протязі 30х рр., в той час як головним завданням наукових досліджень виступало надання теоретичного обґрунтування податкової політики партії, яка визначалась, головним чином, поточними потребами держави. Поряд з цим, центральною ідеєю теоретичних праць стало показ ролі та значення фіскальних заходів щодо “заботы партии о благе народа” [2, с. 221]. На цьому ж фоні проводився порівняльний аналіз радянських та капіталістичних податків. Значна частина досліджень була присвячена критиці буржуазних теорій, виявленню різниці між податками при капіталізмі та соціалізмі, підкресленням переваги радянських фінансів над буржуазними.

С 1930х рр. в теорії податків домінують праці В.П.Дьяченко, який визнавався засновником теорії радянських фінансів. Серед його основних праць того періоду виділяють “Фінанси СРСР” (1933) та “Фінанси і кредит” (1940).

На протязі 1920-30х років відбувалось, таким чином, поступове формування уніфікованої “радянської” теорії фінансів, яка в повній мірі виправдовувала характер податкової політики держави та визначала межі в рамках яких мали проводитись дослідження за цим напрямком.

Розгляд категорії податків в “радянській” теорії оподаткування починався з традиційного визначення держави як органу, що призначений задовольняти колективні та індивідуальні потреби суспільства, які ігноруються ринком [3, с. 9]. В подальшому значна увага приділялась аналізу специфічності природи держави в радянських умовах та, виходячи з цього, трактувалась природа податку через характер використання державою податкових надходжень [4, с. 15]. Саме в цьому, згідно з радянськими

економістами, полягала різниця між радянськими та капіталістичними податками, оскільки “податок у капіталістичному суспільстві не передбачав повернення платникам акумульованих через оподаткування коштів. Останні використовувались, головним чином, на “невиробничі, з точки зору, робітничого класу, цілі” [5, с. 16]. Звідси витікала неправомірність класичного визначення податку як примусового (нееквівалентного) вилучення на користь держави певної частини коштів у громадян та організацій, що знаходяться на її території, з метою фінансування державних потреб. Доводилось, що в радянських умовах принципи примусовості та нееквівалентності не мали місце, оскільки податки мали соціальну орієнтацію, як і характер цілей, на які використовувались отримані від оподаткування кошти [6, с. 10]. Податки внаслідок цього визначались як встановленні державою обов’язкові платежі підприємств, організацій та населення до державного бюджету, що стягувались з метою покриття державних витрат на задоволення суспільних потреб [7, с. 11].

Теорія оподаткування визначала три функції податків:

1. фінкальна функція, реалізація якої мала за мету перш за все забезпечення бюджету необхідними фінансовими коштами;
2. регулююча функція, яка була націлена на регулювання нагромадження в приватному секторі;
3. стимулююча функція, механізм дії якої передбачав стимулювання розвитку усупільненого сектору, а в подальшому, стимулювання державних підприємств до зниження собівартості виробництва.

Поступово фінкальна та класова функції податків почали переважати в податковій політиці уряду. В літературі, в зв’язку з цим, роль податків зводилась до акумулювання коштів на цілі “соціалістичного будівництва” та

винищення класів, існування яких суперечило діючій владі та соціальній системі взагалі [8, с. 25]. В цьому ж руслі надавалось визначення системі податків, під якою розуміли певну комбінацію прямого та непрямого оподаткування, поділ податкових джерел між центральним та місцевими бюджетами та розподіленні податкового навантаження між різними групами населення та галузями народного господарства. Остання, однак, диктувалось, як зазначав П.Кутлер, політичними та соціально-економічними умовами, а також співвідношенням між бюджетними потребами та наявними для їх забезпечення податковими можливостями [9, с. 69]. Рівень навантаження ні населення, ні державного сектору не приймався особливо до уваги, оскільки факт того, що податкові надходження використовувались на розвиток продуктивних сил народного господарства виступав надійним виправданням для будь-яких заходів.

Головним критерієм класифікації податків виступав принцип їх перекладання. Згідно з цим виділяли податки перекладаємі та неперекладаємі. До першої категорії відносили промисловий податок, акцизи, митні збори; до другої групи - сільськогосподарський та прибутковий податок. Класифікація такого роду являла за своєю суттю поділення податків на прямі та непрямі, за виключенням промислового податку, який виступаючи прямим податком визнавався перекладаємим.

Потрібно підкреслити, що саме в цей період ретельно досліджувався механізм перекладання податків. Значний вклад в цьому напрямку був зроблений Б.В. Дітманом, який розглядав податок як чинник ціноутворення, та виходячи з цього аналізував перерозподіл податкового навантаження між підприємством та робітником, з одного боку, та між виробником та споживачем, з іншого. Процес перекладання податків він пояснював, як перенесення юридично визначеним платником податку податкового

навантаження на інших осіб, що не мали безпосереднього відношення до цього податку, шляхом зміни характеру економічних відносин між ними [10, с. 28].

Дослідження Дітмана було виконане на високому теоретичному рівні при цікавому поєднанні неокласичного та марксистського підходів. Наведені ним висновки зводились до наступного: можливість перекладання податків на споживачів залежить від ступеню еластичності попиту; в умовах однакового за рівнем оподаткування всіх галузей виробництва податок перекладається лише частково; перевищення попиту над пропозицією сприяє перекладанню податків на споживачів; прогресія в оподаткуванні не створює перепон для перекладання податків; в умовах монополії процес перекладання податків не змінює своєї природи [10, с. 142]. Недоліками в його дослідженні, на нашу думку, є недооцінка чинників, що впливають на процес перекладання з боку пропозиції та ігнорування зміни механізму перекладання в умовах монополізації виробництва.

Ця проблема була частково вирішена А.Гордіним, який займався вивченням механізму перекладання податків в умовах монополізації галузі. Він вказував, що в таких умовах можливість перекладання обмежується еластичністю попиту. Оскільки ціна встановлюється монополістом на максимальному рівні, то її коливання в результаті підвищення податку значно обмежені, оскільки подальше підвищення ціни може призвести до звуження попиту, та внаслідок цього до значного зменшення маси прибутків. В таких умовах, монополіст надає перевагу, брати податок на себе, не змінюючи рівень цін [11, с. 39]. Таким чином, згідно з поглядами А.Гордіна в умовах монополізації галузі, перекладання податку обмежене, та відбувається концентрація податкового навантаження на виробниках.

В подальшому він зазначав, що в радянських умовах механізм перекладання податків значно змінюється, внаслідок деформації

автоматичного регулятора стихійного ринкового процесу та посилення ролі планових важелів в економіці, що викликається дією наступних чинників:

1. централізацією виробництва та збуту;
2. припиненням дії середньої норми прибутку;
3. замкнутістю окремих господарських одиниць;
4. регулюванням розмірів виробництва окремих галузей промисловості державою;
5. проведенням державою ціновою політики;
6. регулюванням зовнішньої торгівлі та притоку іноземних капіталів;
7. регулюванням рівня заробітної платні [11, с. 60].

Приймаючи до уваги специфіку організації виробництва в умовах соціалістичного устрою, О.Гордін теоретично обґрунтовував концентрацію навантаження, що створювалась непрямыми податками, на державній промисловості.

1. Централізація виробництва та збуту призвела фактично до монопольного підпорядкування ринку окремими галузями промисловості, створив умови для встановлення монопольних за своєю природою цін.
2. Відсутність конкуренції між державними підприємствами та обмежена мобільність капіталів підприємств, державне регулювання цін значно обмежували можливість перекладання податків.
3. Фіксація цін призвела до концентрації методології аналізу на внутрішній структурі ціни – можливість перекладання залежала в такому випадку від розміру прибутку та динаміки собівартості.

4. Обмеженість виробничих потужностей промисловості обумовлювало недостатню еластичність пропозиції та ускладнювало процес перекладання податків на споживачів.
5. Податки на товари, що імпортувались, не піддавались перекладанню.
6. Попит в радянських умовах був мало диференційованим, та при монопольній структурі ціни блокував дію механізму перекладання податків .[11, с. 61-62].

Його погляди, таким чином, зводились до доказу сприятливого для влади висновку, відносно концентрації непрямих податків на виробниках в специфічних радянських умовах організації виробництва.

Дослідженням в цьому напрямку займався також Любімов, мета якого також полягала, в аналізі особливості механізму перекладання радянських податків. Однак, він не зробив суттєвих висновків, та обмежувався лише загальними теоретичними фразами відносно необхідності застосування статистичних та математичних методів при вивченні питань перекладання [12, с. 137].

Інший підхід до вивченні питань перекладання був застосований професором А.А. Соколовим, який займався аналізом впливу прямих та непрямих податків на рівень цін, не виходячи за стандартні межі розуміння цієї проблеми на той час. Згідно з його теорією, прямий податок стягував певну частину доходу платника та не призводив ні до підвищення цін, ні до прискорення обігу грошової одиниці. Його вплив мав скоріш непрямий характер, що проявлявся в скороченні споживання або обсягів виробництва [13, с. 37]. Вплив непрямих податків, згідно з його поглядами, мав іншу природу, та характеризувався подвійним механізмом зміни рівня цін. Якщо податок зачіпав товари незначного кола споживачів, то підвищення цін не відбувалось.

У випадку ж, коли він стосувався товарів масового споживання, то мало місце зростання загального рівня цін [13, с. 38]. Виходячи з цих принципів він запропонував два шляхи усунення диспропорції між грошовою та товарною масою, що була характерна для економіки 20-х років, які полягали в скороченні доходів населення через прямі податки, або підвищенні цін на товари державної промисловості через непряме оподаткування. Проте, в той же час він вказував, що останнє є складним механізмом, який не завжди призводить до очікуваних результатів, а тому пряме підвищення цін державою на товари промисловості є більш сприятливим заходом в умовах 20-х років [13, с. 39].

Дослідження оподаткування в період непу супроводжувалось аналізом ефективності застосування тих чи інших податків в нових умовах. В першій половині 20х рр., наголошувалась доцільність переважного використання прямих податків як найбільш сприятливих для радянської економіки, оскільки останні забезпечували реалізацію класового принципу в оподаткуванні [14, с. 50]. Проте вже в другій половині десятиріччя починають переважати погляди відносно можливості застосування непрямих податків, внаслідок зміни природи податків в радянських умовах взагалі [15, с. 26] та переродження непрямих податків зокрема [16, с. 50]. Сутність цього переродження полягала в переході від регресивного до пропорційно-прогресивного принципу при обкладанні населення непрямыми податками.

Зміна природи податків в соціалістичних умовах створила засади для появи нової класифікації податків, згідно з якою всі податкові форми поділялись на три категорії:

1. податки з усуспільненого сектору, що сплачувались з прибутку підприємств;

2. податки, що призначені регулювати нагромадження в приватному секторі;

3. податки, що сплачувались підприємствами усупільненого сектору, але перекладались на споживачів їх продукції.

В літературі зазначалось, що зі згортанням непу податки першої групи втратили своє значення та набували форму неподаткових доходів держави. Друга група, однак, продовжувала виконувати функцію регулятора діяльності приватного виробника та застосовувалась доки існував приватний сектор. Податки третьої групи, в умовах посиленого регулювання державою економіки зливались з цінами товарів та разом з ціновою політикою держави були призначенні мобілізувати народні кошти до бюджету [17, с. 52].

Радянська теорія податків характеризувалась, таким чином, розвинутим категоріальним та методологічним апаратом дослідження суті та ролі оподаткування в період непу та індустріалізації та в повній мірі відображала зміну загальноекономічних пріоритетів впродовж 1920-30х років. Її недоліки полягали в відсутності аналізу економічних тенденцій, що породжувались податками, перш за все по відношенню до промисловості. В той же час в літературі 20х років досить часто зустрічались натякання про “надмірний та вузький фіскалізм податкової політики до державних трестів, кооперації та приватної промисловості” [12, с. 11]. Критика була однак обмеженою, особливо в другій половині десятиріччя, та полягала, головним чином, в огляді теоретичних аспектів, та наголошенні на їх недостатньому розвитку [18, с. 53]. Наприклад, С.Добромисов вказує на відсутність теорії пошуку граничних меж оподаткування, внаслідок чого побудова радянської податкової політики, згідно з його поглядами, відбувалась “в слепую” [19, с. 11]. Поряд з цим існувала критика податкового законодавства, що наголошувала на чисельності та невизначеності характеру податкових документів, які виникали внаслідок

закріплення нових економічних та правових відносин, та призводили в ряді випадків до подвійного оподаткування [20, с. 44].

Аналіз податкового навантаження залишався на протязі десятиріч відносно невирішеним. Окремі економісти (П.Мікеладзе, О.Соколов), розуміючи під оподаткуванням стягнення державою коштів з народного господарства, обмежувались віднесенням до розрахунку податкового тягара сум сплачених податків, зборів, мит та доходи державних монополій [21, с. 60]. П.Мікеладзе додавав також, що переобтяження створюється також з боку емісійної діяльності держави у формі емісійного податку, тобто тих витрат, які припадають на населення внаслідок знецінення грошової одиниці. Його емпіричний аналіз рівня податкового тягара в радянській економіці та країнах Західної Європи, вказував на те, що рівень навантаження в останній майже в два рази перевищував переобтяження в плановій економіці [22, с. 200]. Ні П. Мікеладзе, ні О.Гордін, ні О.Соколов, однак, не підіймали питання, щодо природи відрахувань до бюджету прибутків державних підприємств та механізм їх урахування при визначенні рівня податкового навантаження.

Ця помилка була виправлена Б.І. Карпенко, який займався створенням засад податкової статистики. Згідно з його методологією розрахунок переобкладання економіки передбачав урахування всіх сум, сплачених населенням та підприємствами до бюджетів усіх рівнів. Він наголошував, що перерахування прибутків державних підприємств до державної казни виступають елементом податкового навантаження, а тому мають прийматися до розрахунку [23, с. 154].

В другій половині 1920х років виникають дискусії щодо природи співвідношення між державною ціновою та податковою політиками. Виникають ідеї, які висловлюють недоцільність використання оподаткування в умовах безпосереднього встановлення державою цін. Підкреслювалось, що

мобілізація необхідних коштів до бюджету може бути внаслідок цього реалізована за допомогою економічного механізму відхилення ціни від вартості [24, с. 26].

Аналізуючи оподаткування з цих позицій, зазначалось, що в умовах усуспільнення народного господарства існувала можливість здійснення акумуляції грошових коштів через промисловість за допомогою цін, не використовуючи податкові важелі стягнення у населення частини їх доходів. Цей ціновий механізм розглядався в площині трьох випадків:

1. наближення ціни до собівартості;
2. встановлення монопольної ціни;
3. відхилення ціни від собівартості.

Особлива увага приділялась аналізу другого випадку. Логіка його застосування відштовхувалась від володіння державною промисловістю монопольним статусом, та можливістю внаслідок цього встановлення монопольної ціни на їх продукцію та перерахування до бюджету коштів, отриманих державними підприємствами. Однак, прагнення уряду збільшити споживання населення та складність пошуку сприятливого рівня монопольної або напівмонопольної ціни, яка б не гальмувала реалізацію продукції держпромисловості, ускладнювали можливість реалізації в життя цієї ідеї [25, с. 29].

Цей тезис демонстрував в свою чергу обмеженість повноцінної податкової політики та її штучний характер в умовах державного ціноутворення. В той же час, має місце виникнення перших ознак глибокої деформації категорії податків, яка в радянській теорії отримала назву “переродження природи податків”. Згідно з літературою другої половини 20х років основою цього явища визнаються наступні чинники [26, с. 38]:

- зміна функцій держави;

- усуспільнення крупної та середньої власності;
- зміна характеру соціально-економічних відносин в сфері фінансів.

Наслідком цієї трансформації стало визнання того факту, що податки перестають бути формою експлуатації, оскільки в новій державі основна їх маса сплачувалась тими класами, яким належала влада, що перетворювало їх в засіб акумуляції коштів для цілей, що визначались інтересами саме платників податків. Податок за своєю суттю перетворювався в засіб самообкладення населення, в той час як їх зворотність була гарантована політикою фінансування державою соціальної сфери. Цей факт, в свою чергу надавав підстави до перегляду соціальних та економічних меж оподаткування, та обумовив, необхідність зміни методології аналізу рівня податкового навантаження. Цікавим, однак, є той факт, що в цей період аналіз податкового тягара сконцентровувався, головним чином, по відношенню до населення, в той час як виявленню рівня оподаткування виробників усуспільненого сектору не приділялась значна увага.

Потрібно зазначити, що переродження природи податків стосувалось усуспільненого сектору. Податки, що діяли по відношенню до приватних підприємств за своєю суттю та механізмом впливу не відрізнялись від класичних. Різниця полягала лише в їх надмірній фіскальній спрямованості. Деформація податків усуспільненого сектору відбувалась внаслідок зміни характеру фінансових відносин між державою та державними підприємствами, що стало результатом чисельних реформ 1920х років, націлених на реорганізацію управління державною промисловістю. В умовах, коли державні підприємства не мали фінансової самостійності та знаходились у власності держави (основні та обігові кошти надавались підприємствам державою в їх тимчасове користування, а створена ними додана вартість належала державі) оподаткування їх діяльності набуло специфічного

механізму та загостило протиріччя між прямими податками та безпосереднім перерахуванням до бюджету частини прибутку, що залишилась після їх сплати. Об'єктивності ця деформація набула на кінець 20х років, коли відбувається фактично повне знищення приватного виробника. Розпочинаються дискусії відносно недоречності податків на прибуток державних підприємств з природою цих підприємств, внаслідок чого вони мали відноситись до неподаткових доходів держави [27, с. 35].

Деформація стосувалась й непрямих податків, які на протязі десятиріччя використовувались державою для поглинання зайвої грошової маси, що знаходилась на руках у населення, та виникала внаслідок нездатності виробничої сфери задовольнити існуючий попит. Маніпулювання розміром непрямих податків надавало, таким чином, можливість впливати на рівень цін та, тим самим, регулювати грошовий попит на споживчі товари [28, с. 19].

Податок, отже, внаслідок радикальних організаційних та соціально-економічних змін втратив в радянських умовах свою дійсну “традиційну” сутність, а слугував засобом для досягнення урядом своїх цілей. Як результат, теорія оподаткування зводилась до надання теоретичного обґрунтування категорії податку функції акумуляції коштів до бюджету для фінансування розвитку продуктивних сил країни, та пошуку сприятливих форм отримання державою податкових надходжень. Поряд з цим, набував уваги позитивний аналіз класового характеру податкової політики та використання податків в якості засобу регулювання нагромадження в приватному секторі.

Посилення централізації та планування в управлінні економікою, розповсюдження державної форми власності не призвели, таким чином, до зникнення податків, а лише до поступового пристосування механізму їх дії до нових умов при посиленні їх фіскального значення. Характерним в такому разі стало існування невизначеності в оподаткуванні прибутків державних

підприємств та глибока деформація податкового механізму по відношенню до усуспільненого сектору. Останнє вимагає дослідження методології регулювання через податки діяльності держаної промисловості та впливу тенденцій 20-30х років на форму оподаткування і рівень податкового навантаження державних підприємств, що набули особливого статусу в адміністративно-командній економіці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Янбухтин, К. Н. Налоги в условиях капитализма и в советском хозяйстве. – М.: Госфиниздат, 1934. – 72 с.
2. Плотников К.Н. Очерки истории бюджета советского государства. – М.: ГФИ, 1954. – 556 с.
3. Соколов А.А. Критический очерк курса профессора А.А. Соколова Теория налогов. – М.: Госфиниздат, 1931. – 32 с.
4. Соколов А.А. За марксистский анализ налогов и тяжести обложения. – М.: Госфиниздат СССР, 1930. – 71 с.
5. Полозов П.И. Налоги в СССР и капиталистических государствах. – М.: Госфиниздат, 1931. – 47 с.
6. Князев П.В. Роль налогов в политике и экономике СССР. – М.: Госфиниздат, 1930. – 56 с.
7. Тургенев Н.И. Опыт теории налогов. – М.: Соцэкгиз, 1937. – 175 с.
8. Казаков П.Р. Налоги царские и налоги советские. – М.: Финиздат НКФ СССР, 1928. – 49 с.
9. Кутлер П.Н. О налоговых реформах // Вестник финансов. – 1926. – №1. – С. 68-80.
10. Дитман Б.В. Переложение налогов: налоги как ценообразующий фактор. – М.: ГФИ, 1930. – 173 с.
11. Гордин А. Переложение косвенных налогов // Вестник финансов. – 1927. – №10. – С. 32-58.
12. Любимов Н.Н. Современная налоговая политика и проблема переложения налогов // Финансы и экономика. – 1922. – №6. – С. 11-38.

13. А.А. Соколов О влиянии налогов на общий уровень цен // Вестник финансов. – 1926. – №5-6. – С. 28-39.
14. Гензель П.П. Прямые налоги: Очерки теории и практики. – Л.: Финиздат, 1927. – 108 с.
15. Кузовков Д. Перерождение налогов в переходный период // Проблемы экономики. – 1929. – №4-5. – С. 25-60.
16. Кузовков Д. Перерождение косвенных налогов в переходный период // Проблемы экономики. – 1929. – №7-8. – С. 49-82.
17. Соколов А. К вопросам о реконструкции налоговой системы // Вестник финансов. – 1929. – №11-12. – С. 47-57.
18. Микеладзе П. К вопросу об исчислении тяжести обложения // Вестник финансов. – 1925. – №1. – С. 53-69.
19. Добромывсов С. Налоги и возможные в настоящее время их размеры // Вестник финансов. – 1922. – №17. – С. 10-15.
20. Микеладзе П. Двойное обложение и методы его устранения // Вестник финансов. – 1925. – №2. – С. 35-45.
21. Соколов А.А. К теории переложения налогов // Вестник финансов. – 1927. – №5. – С. 53-71.
22. Микеладзе П.В. Современная тяжесть налогового обложения в СССР и в иностранных государствах // Вестник финансов. – 1926. – №67 – С. 194-212.
23. Карпенко Б. И. Финансовая статистика. – Ленинград, 1929. – 252 с.
24. Кац В. О распределительных и налоговых отношениях в СССР // Проблемы экономики. – 1929. – №3. – С. 25-41.

25. Соколов А. Реконструкция налоговой системы // Вестник финансов. – 1929. – №10.
– С. 26-38.
26. Соболев М. О природе налога // Финансовые проблемы планового хозяйства. – 1930.
– №9. – С. 36-44.
27. Микеладзе П. Проблемы реконструкции налоговой системы. // Вестник финансов. –
1925. – №9. – С. 34-44.
28. Микеладзе П.В. Косвенные налоги. – Л., 1927. – 124 с.
29. Очерки развития народного хозяйства Украинской ССР (Под ред. А.А. Нестеренко
и др.). – М.: Акад. Наук СССР, 1954. – 555 с.
30. Історія народного господарства Української РСР. (Під редак. І.І. Лукінова), т. 2.– К.:
АН УРСР, Ін – т економіки, 1984. – 402 с.
31. Хозяйственный механизм периода непа (по материалам 20х годов). (Под ред.
Богомолова Е.В.). – М.: ИНИОН, 1990. – 177 с.
32. Нікула О.І. Економічна історія України і світу. Навчальний посібник. –Львів:
Львівський банківський інститут, НБУ, 2001. – 340 с.
33. Новая экономическая политика в промышленности. Сборник декретов,
постановлений и инструкций. – М.: ВСНХ, 1921. – 142 с.
34. Мартынов Б.С. Государственные тресты. – М.: ГФИ, 1924. – 59 с.
35. Национализация промышленности в СССР. Сборник документов и материалов (Под
ред. И.А. Глазкова). – М.: Полит. Лит., 1954. – 142 с.
36. Україна в цифрах 1927. Статистичний щорічник. – Х.: Народне господарство та
облік, 1927. – 132 с.

37. Богомазов Г.Г. Формирование основ социалистического хозяйственного механизма в СССР в 20-30х гг. – Л.: Изд. ЛГУ, 1983. – 160 с.
38. Авдаков Н.К., Бородин В.В. Производственные объединения и их роль в организации управления советской промышленностью. (1917 – 1932). – М.: Изд-во Московского ун - та, 1973. – 240 с.
39. Гориков М.М. НЭП: поиск путей развития. – М.: Знание, 1990. – 62 с.
40. Неп и хозрасчет. (Под ред. М.Я. Петракова). – М.: Экономика, 1991. – 364 с.
41. Гринчуцький. В. Державне регулювання промисловості в роки НЕПу // *Вісник ТДТУ*. – 1996. - №1. – с.52-57.
42. Дьяченко В.П. Советские финансы в первой фазе развития социалистического государства. – М.: ГФИ, 1947. – 476 с.
43. Ривкин Б.Б. Финансы и кредит в период подготовки и проведения Великой Октябрьской Социалистической Революции. – М.: Госфиниздат, 1939. – 149 с.
44. Народное хозяйство СССР за 1917 – 1947 гг. – М.: Госпланиздат, 1947. – 438 с.
45. Звіт Народного комісаріату державного контролю УРСР про виконання державного розпису прибутків та видатків України в 1922р. – Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 632.
46. Доповіді та статистичні відомості губернських фінвідділів про введення в дію на місцях Декретів Рад наркому УРСР про посередні податки. – Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 633.

47. Постанови ВУЦВКу та Раднаркому УРСР з питань оподаткування (14 листопада 1922р.) – Центральний державний архів вищих органів влади і управління України.
– Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 588.
48. Положение о промысловом налоге и правила его взимания. – Екатерин.: НКФ, 1921.
– 23 с.
49. Налоговое законодательство. – М.: ГЗИ, 1921. – 170 с.
50. Плотников Г.В. Законодательство о налогах в промышленности. – М.: Высш. Сов. Нар. Хоз., 1924. – 272 с.
51. Промысловое обложение, патентный сбор, уравнильный сбор, Личный промысловый налог. – Л., М.: Прибой, 1924. – 191 с.
52. Государственный подоходно-поимущественный налог и подоходный налог с государственных и кооперативных предприятий и смешанных обществ. – Х.: ВСНХ УССР, 1924. – 248 с.
53. Гензель П.П. Налоги Союза ССР. – М.: Финиздат, 1926. – 140 с.
54. Стаття податкового управління Наркомфіну УРСР про податкову політику радянської влади. – Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 2517.
55. Альтшулер В.Н. Налоги: промысловый, подоходный, гербовый сбор и акцизы. – М.: Экономическая жизнь, 1926. – 344 с.
56. Ильин Л.Г. Техника косвенного обложения. – Л., 1927. – 198 с.
57. Циркуляри Наркомфіну УРСР про встановлення, стягнення і звітність по посереднім податкам. – Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 2598.

58. Матеріали щодо перегляду податкового законодавства на Україні. –Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 4755.
59. Доповідна записка Наркомфіну УРСР в УККП(б) про стан кустарної промисловості на Україні в 1925р. та надання пільг ремісникам по оподаткуванню. – Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 4770.
60. Всесоюзное совещание налоговых работников 25 ноября - 2 декабря 1926г. – М.: Фин.Издат. НКФ СССР, 1927. – 122 с.
61. Гензель Л.П. К вопросу о налоговой реформе // Вестник финансов. – 1925. – №9. – С.10-29.
62. Кутлер П.Н. К реформе промыслового налога // Вестник финансов. – 1925. – №4. – С.46-59.
63. Гензель П.П. Налоговое законодательство СССР. – М.: Изд. Мосфинотдела, 1927. – 215 с.
64. Відомості окружних фінвідділів про перспективи надходження державних прибутків від податків на 1925-28 рр. – Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 4849.
65. Новые законы о налогах. Постановления ЦИК и СНК СССР и УССР о промысловом и подоходном налогах и о местных налогах и сборах. – Х.: Наркомфин УССР, 1926. – 37 с.

66. Доповідь НК РСІ про результати обстеження системи прямих податків. – Центральный державный архив вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 3652.
67. Матеріали про організацію податкової та страхової справи на Україні. – Центральный державный архив вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 5140.
68. Камбиоджио Ю.А. Новый справочник по всем налогам. (Под ред. Н.И. Серебrenицкого). – Одесса: Полиграф, 1928. – 110 с.
69. Баранов А.А. Налоги и сборы. – М.: Центрсоюз, 1928. – 206с.
70. Герман А.М. Сборы и пошлины. – М.: Изд. Мосфинотд. Тип. Им. Т. Воровского, 1929. – 8 с.
71. Відомості губернських фінвідділів про надходження державних прибутків та місцевих зборів за 1922 р. – Центральный державный архив вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 694.
72. Матеріали про хід податкової роботи та стан місцевого бюджету по губерніях України за 1922р. – Центральный державный архив вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 613.
73. Матеріали до 1 Всеукраїнського з'їзду робітників посередніх податків. – Центральный державный архив вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 1498.
74. Матеріали про проведення податкової компанії на Україні в 1923/24 – 1924/25 рр. – Центральный державный архив вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 2541.

75. Звіт Народного комісаріату державного контролю УРСР про виконання державного розпису прибутків та видатків України в 1922р. – Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 632.
76. Доповіді управління державних прибутків Наркомфіну СРСР про його діяльність за 1922/23р. – Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 1540.
77. Доповіді, звіти, інформації про наслідки проведення компанії по обкладанню основним прибутковим податком на 1-ше півріччя 1924/25р. –Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 2586.
78. Матеріали про надходження державних і місцевих податків і зборів [на території](#) СРСР і УРСР. – Центральний державний архів вищих органів влади і управління України.– Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 2543.
79. Протоколи нарад комісії по розгляду діючої системи місцевого оподаткування при Наркомфіні УРСР і матеріали до них. – Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 2528.
80. Звіт Наркомфіну УРСР про податкову діяльність за 1923/24р. і матеріали до нього. – Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 2519.
81. Доповіді Наркомфіну УРСР про структуру податків за 1923/24 – 26/27 рр. – Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 7487.

82. Огляди і доповіді Наркомфіну УРСР про стан податкової справи на Україні за 1923/24 – 26/27 рр. – Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 4823.
83. Доповіді Наркомфіну УРСР про податкову практику на Україні та перспективи прямого оподаткування в 1926/27р. – Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1.– Сп. 7486.
84. Heywood A. Soviet economic concession policy and industrial development in the 1920s // *Europe-Asia studies*. – 2003. – Vol. 52, No 3. – P. 549-569.
85. Graziosi A. Building the first system of state industry in history // *Cahier du Monde russe et sovietique*. – 1931. – Vol. XXXII, No 4. – P. 539-580.
86. НЭП: взгляд со стороны. (Составитель В.В. Кудрявцев). – М.: Московский рабочий, 1991. – 302 с.
87. Erlich A. Preobrazensky and the economics of soviet industrialization // *The quarterly journal of economics*. – 1950. – Vol. 64, No 1. – P. 57-88.
88. Маевский И.В. Тяжелая промышленность СССР в первые годы индустриализации (1926 - 1929). – М.: Изд. Акад. Наук СССР, 1959. – 183 с.
89. Erlich A. Notes on Marxian model of soviet accumulation // *The American economic review*. – 1967. – Vol. 57, No. 2. – P. 599-615.
90. Индустриализация СССР: 1926 – 1928гг. Документы и материалы (Ст. редактор. А.А. Воронцовская). – М.: Наука, 1969. – 535 с.
91. Струмилин С.Г. Процессы ценообразования в СССР // *Плановое хозяйство*. – 1928. – №45. – С. 41-54.

92. Контрольні цифри народного господарства УРСР на 1928/29 р. – Харків, 1929. – 300 с.
93. Герчук Я.П. Реконструкция системы налоговых и неналоговых изъятий из обобществленного сектора народного хозяйства и изменение обложения частного сектора. – М.: Госфиниздат, 1930. – 168 с.
94. Кушнір О.О. Податкова політика Радянської влади. – Х.: Держфінвидавництво, 1931. – 54с .
95. Аболин К. Решительно повернуться лицом к доходам обобществленного сектора // Финансы и социалистическое хозяйство. – 1931.– №35. – С. 7-9.
96. Князев П. О налоговой реформе // Финансовые проблемы планового хозяйства. – 1930. – №9. – С. 13-18.
97. Гроссман В.Я. Налоги и сборы в СССР. – М.: Техника управления, 1929. –171 с.
98. Борисов М. Отчисление от прибыли и капитальное строительство промышленности // Финансы и социалистическое хозяйство. –1931. – №18. – С. 15-16.
99. Бутков Д. К реконструкции финансовой системы // Вестник финансов. –1930. – №1. – С. 3-7.
100. Шварцман Н. Обеспечим собственные накопления в социалистической промышленности // Финансы и социалистическое хозяйство. – 1931. – №22. – С. 5-7.
101. Генкин Е. О финансовом планировании и бюджетной системе // Финансовые проблемы. – 1931. – №3-4. – С. 30-40.
102. Україна: статистичний щорічник за 1929р. – Х.: Народне господарство та облік, 1929. – 399 с.

103. Полный налоговый справочник для налогового аппарата и для налогоплательщиков. – М.: Мосполиграф, 1929. – 208 с.
104. Бекаревич А.С. Изучение налоговых объектов и методов обложения. –М.: Госфиниздат, 1928. –234с.
105. Бекаревич А. Изучение и обобщение практики обложения // Вестник финансов. – 1929. – №2. – С. 127-133.
106. Зведені відомості Наркомфіну УРСР про надходження податків по Україні за 1927/28р. – Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 3703.
107. Рубановський П.Л. Податкова реформа. – Харків: Укрфілія Держфінвидавництва СРСР, 1931. – 238 с.
108. Брюханов Н.П. Финансы второго года пятилетки: бюджет социалистического строительства 1929/30 гг. – М.: Госфиниздат, 1930. – 76 с.
109. Стенограма Всесоюзної податкової наради по непрямим податкам. – Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 3718.
110. Гордеев А. К вопросу о рационализации налоговой системы // Вестник финансов. – 1929. – №11-12. – С. 57-65.
111. Чугунок А. О реконструкции обложения общественного сектора // Вестник финансов. 1930. – №1. – С. 24-33.
112. Листування з Раднаркомом та наркоматами УРСР про проведення податкової реформи (1929р.). – Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 6851.

113. Протоколи засідань комісії Наркомфіну про вилучення коштів з усупільненого сектору до державних бюджетів (1029р.). – Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 6821.
114. Налоговая реформа. Постановление ЦИК и СНК СССР, Инструкции, постановления и циркуляры НКФ Союза ССР. – М.: Госфиниздат, 1930. –64 с.
115. Лифшиц Н. Как перестроить обложение частного сектора // Финансовые проблемы планового хозяйства. – 1930. – №4. С. 65-78.
116. Полозов П. Унификация платежей частного сектора // Финансовые проблемы планового хозяйства. – 1930. – №6. – С. 78-84.
117. Статистичні відомості Наркомфіну УРСР про оподаткування прибутковим та промисловим податком на Україні за 1928/29р. – Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 5248.
118. Доповіді і статті співробітників Наркомфіну СРСР про приватний капітал. – Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 7704.
119. Ратнер Б.Е. Налоговый словарь. Все налоги, сборы и отчисления по законодательству на 01.09.1931г. – М., Л.: Госфиниздат СССР, Тип. Искра революции, 1931. – 215 с.
120. Палечек В.О. Налоговый справочник промысловой кооперации и кооперированных кустарей. – Л.: РИО, 1931. – 98 с.
121. Обложение предприятий обобществленного сектора (Законодательные акты и распоряжения НКФ СССР на 01.09 1932г. –М.: Госфиниздат СССР, 1933. –343с.

122. Кутлер К.Н. Обложение обобщественного сектора. –М., Л.: Госфиниздат СССР, 1933. – 160 с.
123. Петров В.Н. Налог с оборота. – М.: Госфиниздат, 1936. – 31 с.
124. Кутлер К.Н. Техника взимания государственных доходов. – М.: Госфиниздат СССР, 1938. – 186 с.
125. Финансы промышленности. Сборник законодательных материалов. – К.: Укр. отделение Госфиниздата СССР, 1938. – 140 с.
126. Глезин С.И. Бюджетная система Союза ССР (Сборник законодательных материалов). – М.: ГФИ, 1947. – 721 с.
127. Белкин Г.Н. Отчисление от прибылей и подоходный налог с предприятий обобщественного сектора. –М.: Госфиниздат, 1936. –40с.
128. Фотиев П.А. Реконструкция системы налоговых и неналоговых изъятий (Налоговая реформа 1930 и 1931гг.). – М.: Госфиниздат, 1931. – 36 с.
129. Борисов М. Отчисление от прибыли и капитальное строительство промышленности // Финансы и социалистическое хозяйство. –1931. – №18. – С. 15-16.
130. Протоколи засідань Раднаркому УРСР про виконання податкових завдань усупільненого сектору. – Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 8345.
131. Несмелов Ф.Я. Податкова система СРСР. – Харків: Укрфіндержвидавництво, 1933. – 62 с.
132. Воробьев Н.Н. Доходы СССР. Ч.П: Платежи частного сектора. – М.: ГФИ, 1931. – 82 с.

133. Толкушин А.В. История налогов в России. – М.: Юрист, 2001. – 430 с.
134. Казаков П.К. Положение о взимании налогов. – М.: Мосполиграф, 1930. – 260 с.
135. Ярошенко Ф.О., Павленко В.Л. Історія податків та оподаткування в Україні. – Ірпінь: Академія ДПС Укр., 2002. – 240 с.
136. Україна в цифрах (стат. довідник). – Х.: Народне господарство та облік, 1936. – 744 с.
137. Народне господарство УРСР. Статистичний щорічник. – Київ, 1935. – 350 с.
138. Доповіді і звіти сектору державних прибутків про його роботу за 1932р. – Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 8349.
139. Звіти Наркомфіну УРСР про надходження платежів з усупільненого сектору за 1932р. – Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 8351.
140. Seligman E. The progress of taxation during the past twenty-five years, and present tendencies // American Economic Association Quarterly. – 1910. – Vol. 11, No. 1. – P. 331 – 353.
141. Соловей Г.Г. Государственные бюджеты Англии, Франции, Германии, Италии, США и СССР. – М., Л.: Изд. ГИЗ, 1928. – 175 с.
142. Rosa C.D. A few comments on a few tax problems // Bulletin of the national tax association. – 1932. – Vol. XVII, No 4. – P. 103-109.
143. Fairchild A. Taxation in a period of economic depression // Bulletin of the national tax association. – 1931. Vol. XVII, No 2. – P. 43- 47.

144. Todd E. The British financial crisis // Bulletin of the national tax association. – 1931. – Volume XVII, No 2. – P. 39-42.
145. How business corporations should be taxed // Bulletin of the national tax association. – 1931. Vol. XVI, No 4. – P. 105-114.
146. Todd E. The taxation of business enterprises // Bulletin of the national tax association. – 1931. – Vol. XVII, No 1. – P. 15-20.
147. Trotabas L. Local finances: taxation to prevent overproduction // Bulletin of the national tax association. – 1932. – Volume XVII, No 8. – P. 231-233.
148. Edgan K. Browning. Tax incidence, indirect taxes and transfers // National tax journal. – 2001. – Vol. XXXVIII, No 4. – P. 525-533.
149. Holzman F. The burden of soviet taxation // The American economic review. – 1953. – Vol. 43, No. 4. – P. 548-571.
150. Бурмистов Д.В., Косарев, З.Д. Отмена налогов с рабочих и служащих в СССР. – М.: Госфиниздат, 1960. – 110 с.
151. Белянова А.М. О темпах экономического развития СССР. По материалам дискуссий 20-х годов. – М.: Экономики, 1974. – 174 с.
152. Vito Tanzi Public Finance in developing countries. – Billing & Sonst Ltd, 1990. – 250 p.
153. Bird R., Oldman O. Taxation in developing countries. – Forth ed., Baltimore: The Johns Hoping University Press, 1990. – 270 p.
154. Fisher S., Sahay R. The transition economics after ten years. – IFM Working Paper, 2000. – 400 p.

155. Toye J. Fiscal crises and fiscal reform in developing countries. // Cambridge journal of economics. – 2000. – Vol. 24. – P. 21-44.
156. Lichtenstein P. A new-Institutional story about the transformation of former socialist economies: a recounting and an assessment // Journal of economic issue. –1996. – Volume XXX, No 1. – P. 243-264.
157. Квасник О.В. Податкове стимулювання розвитку малого бізнесу // Фінанси України. – 2003. – №2. – С. 65-69.
158. Юрій С. І. Оцінка ефективності наданих пільг з оподаткування // Фінанси України. – 2002. – № 12. – С. 55-62.
159. Бодюк А.В. Посилення ролі органів державної податкової служби в удосконаленні податкової політики // Фінанси України. –2003. – № 12. – С. 70-74.
160. Ковалюк О.М. Важливий крок до зменшення податкового тягаря в Україні // Фінанси України. – 2004. – № 1. – С. 55-62.
161. Білострочка В.О., Островецький В.І. Податкове навантаження в Україні // Фінанси України. – 2002. – № 12. – С. 75-84.
162. Vito Tanzi, Mowell M. Zee. Tax policy for emerging markets: developing countries. // National tax journal. – 2002. – Vol. LIII, № 2. – P. 203-210.
163. Fiscal crises and fiscal reform in developing countries // Cambridge journal of economics. – 2000. – Vol. 24. – P. 21-44.
164. Крисоватий А.І. Гармонізація оподаткування у парадигмі загальнодержавних інтересів // Фінанси України. – 2004. – № 2. – С. 109-117.
165. Юткин Т.Ф. Налоги и налогообложение. – М.: Инфра–М, 1998. – 427 с.

166. Burgess R., Stern N. Taxation and development. // Journal of economic literature.
– 1993. – Vol. 31, No. 2. – P. 762-826.